

บทที่ ๓

มโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายของกฤษฎมูรติ

กฤษฎมูรติพูดถึงการใช้ชีวิตและความตายในอีกรูปแบบหนึ่งในมุมมองของปรัชญา อาจเป็นความหมายของการตายในขณะมีชีวิต หรือการตายไปจากสิ่งไม่รู้และความสับสน และท้ายที่สุด ความตายกับชีวิตนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ในการนำเสนอนี้ เบื้องต้นผู้วิจัยจะกล่าวถึงทัศนะของกฤษฎมูรติเกี่ยวกับชีวิต จากนั้นจะกล่าวถึงมุมมองเกี่ยวกับความตาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ มโนทัศน์เรื่องชีวิตของกฤษฎมูรติ

กฤษฎมูรติมองชีวิตว่า เป็นสิ่งที่รวมทั้งหมดทุกอย่าง ความเศร้าโศก ความเจ็บปวดความรวดร้าวทรมาน ความเบิกบาน มโนคติที่ไร้เหตุผล การครอบครอง ความริษยา ความรักความเจ็บปวดแสนสาหัสจากความอ้างว้าง ทั้งหมด คือ ชีวิต การศึกษามโนทัศน์เรื่องชีวิตในทัศนะของกฤษฎมูรติครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยมโนทัศน์เรื่องชีวิตในทัศนะของกฤษฎมูรติเอาไว้ คือ ชีวิตคืออะไร อะไรคือหมายของชีวิต มองธรรมชาติของชีวิตว่าเป็นอย่างไร ลักษณะของชีวิตเป็นอย่างไร สิ่งใดคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เพราะสิ่งเหล่านี้คือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องปรัชญาชีวิตของกฤษฎมูรติ และต่อไปนี้จะได้ศึกษาในรายละเอียดของแต่ละประเด็นตามลำดับ

๓.๑.๑ ความหมายของชีวิต

จิชาฑู กฤษฎมูรติ ถือกำเนิดเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ปี ค.ศ. ๑๙๕๕ (๒๕๓๘) เวลา ๐๐.๓๐ น. ในครอบครัวพราหมณ์ บิดาชื่อว่า จิชาฑู นาเรียนเนียน และมารดาชื่อว่า จิชาฑู สันจิตัมมา ท่านเป็นบุตรคนที่สองในบรรดาพี่น้องทั้งหมดสี่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ ชื่อของท่าน ถูกตั้งตามชื่อของพระกฤษณะ ซึ่งถือว่าเป็นอวตารองค์ที่ ๘ ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูที่เมืองมัททนพาลี รัฐอันตรประเทศ อินเดียได้ หลังจากที่เกิดมาแล้ว มีโหราทายดวงชะตาของท่านเอาไว้ว่า จะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในทางศาสนาและมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก เวลาต่อมาคำทำนายของโหรนั้นก็จริง ในวัยเด็กนั้นท่านมีลักษณะเป็นเด็กที่เลือนลอยไม่สนใจในการเล่าเรียน

ใจท่านมักโน้มเอียงไปหาธรรมชาติ^๑ ในวัยต้นกฤษฎมูรติยังได้รับการค้นพบและรับการคัดเลือก จากสมาคมเทวญาณวิทยา (Theosophical society) เพื่อให้เป็นพาหะของครูโลกในที่นี้คือพระศรีอาริยเมตไตรยโพธิ์สัตว์^๒ หรือเป็นศาสดาในศาสนาใหม่ที่สมาคมเทวญาณวิทยาได้กำหนดคิดค้น เป็นเวลานานหลายปีที่กฤษฎมูรติใช้ชีวิตอยู่กับสมาคมญาณวิทยา ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้กำหนดบทบาทของเขาแล้ว ยังได้ให้การอบรมเลี้ยงดูตลอดจนให้การศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งกิจการดังกล่าวเป็นไป เพื่อเตรียมเขาให้พร้อมที่จะเป็นศาสดาของโลก ได้การจัดตั้งองค์กรอัครสาวกมีสาขาแทบทั่วโลก เพื่อให้อัครสาวกเหล่านั้นช่วยในการเผยแผ่ศาสนาใหม่ที่จะประกาศในไม่ช้า

หลังจากได้ใช้ชีวิตในท่ามกลางอัครสาวก ศาสนิกชนและผู้ศรัทธามากมายมหาศาลที่ห้อมล้อมและมุ่งหวังให้เป็นผู้ไถ่บาปชำระความทุกข์โศกและปลดปล่อยพวกเขาให้เป็นอิสระจากปัญหาทั้งปวงนั้น ปรากฏว่าในปี ๑๙๒๖ หลังจากได้ใคร่ครวญตรวจสอบเข้าสู่อาณาจักรแห่งจิตใจและปรากฏการณ์ของสังคมโลกอยู่หลายปี การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจอย่างลึกซึ้งได้เกิดขึ้นในชีวิตของเขา ในไม่ช้าหลังจากนั้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๘ เขาได้ประกาศยุบเลิกองค์กรอัครสาวกและปีต่อมาประกาศเป็นอิสระจากสมาคมเทวญาณวิทยา เป็นอิสระจากคำสอนของทุกลัทธิความเชื่อ จากจารีตประเพณีทั้งหลายทั้งปวงและปรัชญาทุกระบบ เขาค้นพบว่าสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการแตกแยกและความทุกข์โศกแก่มวลมนุษย

กฤษฎมูรติทั้งอะไรไว้บ้าง งานของเขา กำลังได้รับความสนใจ จากผู้แสวงหาทั่วโลก ในท่ามกลางความสับสน บ้างคนพบว่าสิ่งที่เขาทิ้งไว้เป็น “ปรัชญาการศึกษาใหม่” บ้างคนเห็นว่าเป็น “จิตวิทยา” บ้างมีทัศนะว่าเป็น “ศาสนา” เป็นสิ่งใหม่ซึ่งไม่ปนเปื้อนด้วยจารีตประเพณี พิธีกรรมและสิ่งที่คนทั่วไปยอมรับว่าเป็นศาสนา และมองว่าเขาเป็นบรมครู หรือศาสดาองค์ใหม่ของโลกคล้ายพระศรีอาริยเมตไตรยผู้ค้นพบสัจธรรมสูงสุด

แต่กฤษฎมูรติปฏิเสธทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้คนมอบให้ เขาสดุดทุกอย่างทั้งโดยสิ้นเชิง ทั้งสถานภาพทางสังคม อำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง ทรัพย์สินตุณการ ปฏิเสธบทบาท

^๑ พระมหาพินันท์ ขยากินนุโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของกฤษฎมูรติและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

^๒ สุวรรณา เจริญธนาภิต, “ตัวตนในทัศนะของกฤษฎมูรติ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

ศาสดา ปฏิเสธตำนานความเชื่อของทุกศาสนาที่ว่า มีพระศรีอริยเมตไตรย มีพระผู้ช่วยให้รอด เขาเดินไปอย่างโดดเดี่ยวโดยลำพังในโลกนี้ ไม่ต้องการเป็นผู้นำใคร และไม่ต้องการให้ใครเป็นสานุศิษย์ เขาเพียงพร้อมเสมอที่จะเป็นเพื่อนผู้ร่วมเดินทางกับผู้แสวงหาสัจจะ เป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษที่กฤษณมูรติได้เดินทางอย่างไม่หยุดหย่อน เพื่อพบปะพูดคุยกับผู้คนที่พบเจอในที่สาธารณะ สนทนากับนักวิทยาศาสตร์ เหล่าบัณฑิต นักปรัชญาศิลปิน นักบวช นักการเมือง นักศึกษา ทั่วโลก

กฤษณมูรติจากโลกไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่ออายุได้ ๘๑ ปี โดยทิ้งคำสอนที่เกิดจากการหยั่งเห็นอันยิ่งใหญ่ ซึ่งช่วยปลุกเราให้ตื่นจากความหลับไหล และกลับไปสู่แก่นแท้แห่งการดำรงชีวิตที่เปี่ยมด้วยสติปัญญาและความเบิกบาน^๓ คำสอนของเขาได้รับการเก็บรักษาไว้ในรูปแบบหนังสือ แอ็บเสียง วิดีทัศน์ แผ่นซีดี และได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาต่างๆ มากมายหลายภาษา และได้มีผู้สนใจก่อตั้งศูนย์ศึกษางานของเขาแทบทุกประเทศทั่วโลก^๔

กฤษณมูรติ มีประสบการณ์เรียนรู้จากแหล่งความรู้หลายแห่งที่แตกต่างกัน ทั้งจากวิถีปฏิบัติในฐานะผู้ที่เกิดในวาระพราหมณ์ จากคำสอนที่สมาคมเทวญาณวิทยานำมาเผยแพร่ และจากประเทศตะวันตก สิ่งเหล่านี้เป็นอิทธิพลที่ทำให้เขาเกิดการสังเคราะห์แนวคิดจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังนั้นในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาความหมายของชีวิตในทัศนะของเขา

ทัศนะของกฤษณมูรติที่มีต่อชีวิต ชีวิตคืออะไร ในประเด็นนี้ กฤษณมูรติไม่ได้นิยามความหมายของชีวิตอย่างตายตัวหรือให้บทสรุปที่แน่นอน แต่ได้แนะนำให้สัมผัสและเข้าใจชีวิตด้วยตนเอง การเข้าใจชีวิตคือการเข้าใจตนเอง เป็นการเรียนรู้ความจริงภายในจิตสำนึกของตน ว่าชีวิตประกอบด้วยแง่มุมต่าง ๆ มากมาย ชีวิตหมายถึงสภาวะบางอย่างซึ่งกว้างขวางและลึกซึ้ง ชีวิตเป็นความลึกกลับอันยิ่งใหญ่ เป็นอาณาจักรอันไพศาล^๕ เพื่อเรียนรู้ชีวิตเรียนรู้ตนและรู้จักตน คุณจำต้องสังเกตด้วยจิตสทิสและหัวใจเสรี คุณไม่สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตตนเองได้โดยประยุกต์ใช้ความรู้ นั้นเป็นการมองตนตามกรอบของสิ่งที่ได้เรียนรู้

^๓ กฤษณมูรติ, *สนทนากับกฤษณมูรติ*, แปลโดย จำรัส บำรุงรัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอันนิชฌนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๐.

^๔ กฤษณมูรติ, *เหนืออิทธิพลครอบงำ*, แปลโดย หึงห้อย ณ ภูเขา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอันนิชฌนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๓-๑๕๔.

^๕ กฤษณมูรติ, *แห่งความเข้าใจชีวิตและการศึกษาที่แท้*, แปลโดย ไสริช โพธิแก้ว, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

จากผู้สอน ตามหนังสือคำรับตำรา ตามประสบการณ์ของคุณ “คุณ” คือเอกลักษณ์พิเศษยิ่ง มันมีความสลับซับซ้อน ทรงพลังและมีชีวิตชีวาอย่างมหัศจรรย์ แปรเปลี่ยนอยู่เป็นนิมิต มันผ่านพบประสบการณ์สารพัดสารพัน ชีวิต คือ แหล่งรวมพลังงานอันไพศาล และไม่มีใครที่สอนเรื่องชีวิตให้คุณได้ ไม่มีเลย นี่คือการแรกที่ต้องตระหนักรู้ เมื่อคุณได้ตระหนักหรือหยั่งรู้ความจริงของสิ่งนี้อย่างถ่องแท้ชัดเจนแล้ว คุณจะได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากแรงดลึงทับอยู่ คุณจะเลิกมองหาผู้อื่นเพื่อสอนคุณว่าควรทำเช่นไร เมื่อนั้นกลิ่นอายแห่งอิสระภาพอันพิเศษสุดเริ่มปรากฏขึ้น^๖

ชีวิตไม่ใช่สิ่งที่จะต้องเป็นไปตามที่เราปรารถนา ชีวิตไม่มีความคงที่ ชีวิตเป็นสิ่งที่รวมทั้งหมดทุกอย่าง ความเศร้าโศก ความเจ็บปวด ความรวดร้าวทรมาน ความเบื่อบานมโนคติที่ไร้เหตุผล การครอบครอง ความอิจฉาริษยา ความรัก ความเจ็บปวดแสนสาหัสจาก ความอ้างว้าง สิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้และยิ่งกว่านี้อีกมากมาย คือ ชีวิต

๓.๑.๒ ธรรมชาติของชีวิต

ธรรมชาติของชีวิต คืออะไร? การเห็นขอบเขตจำกัด และการถูกกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ด้วยจิตสำนึกที่มนุษย์มีอยู่ เนื้อหาของจิตสำนึกก็คือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเนื้อหาของความคิดนั่นเอง ทัศนคติชี้ให้เห็นว่าจิตสำนึกของมนุษย์มีสาระเดียวกันแม้ภาพที่ปรากฏจะต่างกันก็ตาม จิตสำนึกเป็นสิ่งที่เหมือนกันทั้งหมดสำหรับมนุษย์ทุกคนตลอดทั้งโลก มนุษย์เป็นทุกข์ข้างในและเป็นทุกข์ข้างนอก มีความวิตกกังวล ความไม่แน่นอนใจ ความอิจฉา ความโลภ ความริษยา จิตสำนึกของมนุษย์เป็นหนึ่งเดียวไม่ใช่จิตสำนึกของคุณหรือจิตสำนึกของผม นี่เป็นตรรกะประกอบด้วยเหตุผล มีหลักเกณฑ์ ไม่ว่าคุณจะเดินทางไปทางไหน ไม่ว่าคุณจะเชื่อในพระเจ้าหรือเชื่อในสิ่งอื่น ความเชื่อและศรัทธานั้นก็เหมือนกันหมดในหมู่มนุษย์ แต่สิ่งเหล่านี้งอกออกมาจากสิ่ง ๆ เดียวที่เหมือนกันหมด ความสำคัญนั้นอยู่ที่จิตสำนึกของคุณ จิตสำนึกของมนุษยชาติทั้งหมด^๗

ทัศนคติเห็นว่า สภาพชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปอยู่ในสภาพของอิทธิพลกำหนด (Conditioning) เป็นภาวะถูกกำหนดโดยความคิด ซึ่งสร้างปัญหามากมายในความเป็นอยู่ของมนุษย์ จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นในจิตสำนึก เป็นบ่อเกิดแห่งความแตกแยก แต่ที่

^๖ ทัศนคติ, เหนืออิทธิพลครอบงำ, แปลโดย หึงห้อย ณ ภูเขา, หน้า ๒๑.

^๗ ทัศนคติ, ขอบข่ายของความคิด, แปลโดย พยับแดด, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๗-๘.

แท้จริงจิตสำนึกของมนุษย์เหมือนกัน และไม่มีการแบ่งแยก และเป็นเอกภาพเดียวกัน แม้การแสดงออกภายนอกแตกต่างกันแต่มีสาระภายในเหมือนกัน ชีวิตมนุษย์ มีการเคลื่อนไหวในความสัมพันธ์ และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา^๔ และนี่เป็นธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ที่แท้จริง ดังที่เขากล่าวว่า “เมื่อคนหนึ่งเห็นว่า การแบ่งแยกเป็นมายา ไม่เป็นเหตุผล ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นคนหนึ่งนั้นจะทำให้เป็นจริงขึ้นว่าคนคนหนึ่งก็คือมนุษยภาพทั้งหมด”^๕

ชรังกี (Shrigny) ให้ความเห็นสนับสนุนว่า “ในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงแล้ว กฤษณมูรติ ไม่ยืนยันวิธีใดๆ เขาเพียงแสดงถึงข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่”^๖ ในความเชื่อมโยงที่เป็นเอกภาพนี้ มิได้ถูกกำหนดโดยจิตของมนุษย์หรือโดยความคิดของมนุษย์เอง หากแต่เป็นข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่แล้วแม้ความคิดจะสร้างความแบ่งแยกแตกต่าง แต่ข้อเท็จจริงของมนุษย์และสรรพสิ่งก็คือความเป็นเอกภาพ ข้อเท็จจริงที่ไม่อาจสรุปยืนยันหรือปฏิเสธ หรือพิสูจน์ใดๆ ได้^๗

ดังนั้น มนุษย์มิได้แบ่งแยกหรือแตกต่างกัน โดยสภาพแท้จริงของมนุษย์แล้วมี ความเป็นเอกภาพเดียวกัน ดำรงอยู่ในความเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวและสัมพันธ์กับทั้งหมด แต่เพราะอิทธิพลกำหนด สภาพที่แท้จริงของมนุษย์จึงถูกบิดเบือนก่อให้เกิดความแบ่งแยก ขัดแย้งจึงเกิดพินทุนาขึ้น เป็นปัญหาภายในจิตใจ

๓.๑.๓ องค์ประกอบของชีวิต

กฤษณมูรติมองชีวิตเป็นสิ่งที่รวมทั้งหมดทุกอย่าง มิได้เป็นเพียงส่วนเสี้ยว แต่เป็นทั้งหมดของการดำรงอยู่ของมนุษย์ กระบวนการทั้งหมดของชีวิต คือ กาลเวลา ความเศร้า โศกและความตาย ทั้งสามสิ่งนี้ได้แยกขาดจากกัน^๘ ความเศร้าโศก ความเจ็บปวด ความรวดร้อน ความวิตกกังวล ความเบื่อกวน มโนคติที่ไร้เหตุผล การครอบครอง ความอิจฉาริษยา ความรัก

^๔ Krishnamurti, J., **Truth and Actuality**, p 132, อ้างใน พระมหาพินันท์ ชยาภินนุโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของกฤษณมูรติและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

^๕ Krishnamurti, J., **The Network of Thought**, p. 70, อ้างใน พระมหาพินันท์ ชยาภินนุโท, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๘.

^๖ Shrigny. R.K., **Philosophy of j.Krishnamurti, A Systematic Study**, p.372.

^๗ ดิเรก วังชากร, “อภิปรัชญาของกฤษณมูรติ”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑.

^๘ กฤษณมูรติ, **ว่าด้วยชีวิตและความตาย**, แปลโดย กรรณิการ์ พรหมเสาร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

ความเจ็บปวดแสนสาหัสจากความอ้างว้าง ทั้งหมด คือ ชีวิต เขามององค์ประกอบของชีวิตว่า ประกอบด้วยแง่มุมต่างๆ มากมาย แต่ไม่ได้ให้บทสรุปที่แน่นอนตายตัว

๓.๑.๔ ลักษณะของชีวิต

กฤษณมูรติ^๓ กล่าวว่า บุคคลส่วนมากปรารถนาความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่น และในกิจกรรมการทำงานต่างๆ ซึ่งมีความหมายว่าเราแสวงหาชีวิตที่ต่อเนื่อง เราไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ดังนั้นจึงสร้างสังคมที่รับประกันความมั่นคงของทรัพย์สินและชื่อเสียง

แต่ชีวิตไม่ใช่สิ่งนั้นเลย ชีวิตไม่ใช่ความคงที่ สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ไม่คงที่ เช่นเดียวกับใบไม้ที่ร่วงหล่นจากต้น ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้อย่างอมตะ ความเปลี่ยนแปลงและความตายมีอยู่เสมอ ท่านเคยสังเกตต้นไม้ไร้ใบที่ยืนเด่นอยู่ตัดกับฉากของท้องฟ้าหรือไม่ มันมีความสวยงามอย่างไรบ้าง ท่านเคยสังเกตเห็นไหม กิ่งก้านของมันจะเด่น ชัดเจน และสภาพไร้ใบของมันของมันมีบทกวีและบทเพลงปรากฏอยู่ ใบทุกใบร่วงหล่นลงไป และต้นไม้จะรอคอยฤดูใบไม้ผลิ และเมื่อฤดูใบไม้ผลิมาถึง ต้นไม้จะอ้อมเอิบเบิกบานไปด้วยเสียงดนตรีแห่งใบไม้ซึ่งร่วงหล่นลงไปอีก เมื่อฤดูการใบไม้ร่วงมาถึง และนี่เป็นวัฏแห่งชีวิต

แต่เราไม่ต้องการภาวะนั้นใช่ไหม เราจะยึดมั่นอยู่กับลูก กับประเพณี กับสังคม กับชื่อ กับความดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะเราต้องการความมั่นคง และนี่เองเป็นเหตุผลของการกลัวความตาย เรากลัวสูญเสียสิ่งที่เรารู้จัก แต่ชีวิตไม่ใช่สิ่งที่จะต้องเป็นไปตามที่เราปรารถนา ชีวิตไม่มีความคงที่ เมื่อถึงเวลามันก็ตาย หิมะก็จะละลายหายไป ต้นไม้ก็ถูกตัดโค่นและล้มลงด้วยพายุ แต่เราปรารถนาให้ความมั่นคงเกิดขึ้นกับสิ่งที่เราพอใจ เราต้องการตำแหน่ง เราต้องการอำนาจเหนือผู้อื่นตลอดไป เราปฏิเสธการยอมรับชีวิตตามความเป็นจริง

ความจริงของชีวิตก็เปรียบเสมือนแม่น้ำซึ่งหลั่งไหลอย่างไม่สิ้นสุด จะแสวงหาจะค้นหา จะมุ่งไปข้างหน้า ท่วมฝั่งและแทรกซึมไปในรอยแยกต่าง ๆ ด้วยน้ำ แต่จิตใจมักจะไมยอมให้สิ่งนี้เกิดขึ้นกับตัวของมันเอง จิตใจจะเห็นว่ามันเป็นอันตรายและเสี่ยงเหลือเกินที่จะอยู่ภายในภาวะของความไม่มั่นคง ดังนั้นมันจึงสร้างกำแพงไว้ล้อมรอบตัวเอง เป็นกำแพงแห่งประเพณี เป็นกำแพงแห่งศาสนา เป็นกำแพงแห่งทฤษฎีทางรัฐศาสตร์และสังคม เป็นกำแพงแห่งครอบครัว ชื่อ ทรัพย์สินสมบัติ ความดีเล็ก ๆ น้อย ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะอยู่ในกำแพงและห่างออกจากกระแสชีวิต ชีวิตคือการเคลื่อนที่ ไม่คงที่ และมันพยายามอย่างไม่หยุดยั้งที่

^๓ กฤษณมูรติ, แห่งความเข้าใจชีวิตและการศึกษาที่แท้, หน้า ๑๘๖-๑๘๘.

จะซึม ที่จะทำลายกำแพงเหล่านี้ ซึ่งเป็นกำแพงที่ทำให้เกิดความสับสน ความทุกข์ พระผู้เป็นเจ้าใด ๆ ก็ตามที่อยู่ในกำแพง เป็นพระผู้เป็นเจ้าไม่ถูกต้อง และปรัชญาต่าง ๆ ของเขาไม่มีความหมายเลย เพราะว่าลักษณะชีวิตที่แท้นั้นอยู่นอกรัศมีเหล่านี้

๓.๑.๕ เป้าหมายของชีวิต

ในทัศนะของกฤษฎมูรติ สภาพหลุดพ้นจากพันธนาการทั้งปวงที่อยู่ในขอบเขตของความคิด เป็นเนื้อหาทั้งหมดของจิตสำนึก จุดหมายของชีวิต เป็นชีวิตที่เข้าถึงความจริง โดยตรงการจะเข้าใจอิสรภาพและพันธนาการ ว่าหมายความว่าอย่างไร? เราอาจจะใช้วิธีการเห็นภาพสะท้อนของสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจอีกสิ่งหนึ่ง นั่นก็คือ หากเราจะเข้าใจอิสรภาพได้ดี เราควรเข้าใจก่อนว่าอะไรคือพันธนาการ ตามทัศนะของกฤษฎมูรติสภาพของอิทธิพลกำหนดซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยก ขัดแย้งและสับสนขึ้นมาในจิตสำนึก ชีวิตที่ถูกร้อยรัดด้วยพันธนาการ ก็คือชีวิตที่ถูกความคิดครอบงำอยู่ มีความแบ่งแยกมีความสับสนและขัดแย้งอยู่ภายใน สิ่งเหล่านี้เรียกว่าพันธนาการ และการหลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้ได้ หมายถึง การมีอิสรภาพ^{๑๔}

อิสรภาพ ในทัศนะกฤษฎมูรติ จึงมีนัยยะของการหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดและเงื่อนไขทั้งปวงที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้น และตราบใดที่ “ตัวฉัน” ที่เป็นจุดศูนย์กลาง แห่งการแบ่งแยกยังครอบงำจิตใจอยู่ ชีวิตก็จะหนีไม่พ้นความขัดแย้ง ความวุ่นวาย และความทุกข์ซึ่งภาวะเหล่านี้คือ สภาพของการไร้อิสรภาพ ตามทัศนะของกฤษฎมูรติ อิสรภาพไม่ใช่เรื่องของเจตจำนง ไม่ใช่เรื่องของความคิด แต่อิสรภาพ คือ การไม่ตกอยู่ในภาวะเจตจำนง คือ การแสดงออกของจิตที่ถูกอิทธิพลกำหนด เจต จำนง ของมนุษย์เป็นผลผลิตมาจากความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ และเงื่อนไขที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึก ซึ่งภาวะนี้เป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงภายในจิตสำนึก ความแบ่งแยก ขัดแย้งและสับสนจะยุติลงอิสรภาพ จึงไม่ใช่เจตจำนงตัดสินใจเลือกที่จะเป็นอะไรด้วยความรับผิดชอบในแบบฉบับที่นักปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (Existentialism)^{๑๕} ให้นิยามถึง การเลือก

^{๑๔} กฤษฎมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๑๗.

^{๑๕} อัตถิภาวะนิยม (Existentialism) เป็นปรัชญาว่าด้วยเสรีภาพในการเลือกและรับผิดชอบ ให้ความสำคัญแก่ปัจเจกภาพมากกว่าสากลภาพ, เสรีภาพมากกว่ากฎเกณฑ์, สร้างสรรค์มากกว่าอนุรักษและระเบียบแบบแผน, ความรู้เชิงอัตวิสัยมากกว่าความรู้เชิงภาวะวิสัย, อ้างในราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

หรือเจตจำนงที่จะเลือกอะไรไม่ใช่การแสดงออกว่ามนุษย์มีอิสรภาพ เพราะเจตจำนงคือการเลือกมีบ่อเกิดมาจากความคิดหรือประสบการณ์ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง สิ่งที่เป็นอยู่จริง (What is) กับ สิ่งที่ควรเป็น (What should be) เจตจำนงเป็นเพียงสิ่งที่ทำให้เงื่อนไขแข็งแกร่งขึ้น และเงื่อนไขก็คือการแสดงของความคิด ซึ่งหมายถึง การไม่รู้สิ่งที่เป็นอยู่เจตจำนงของมนุษย์ก็คือ การแสดงออกของความทะเยอทะยานอันเป็นสิ่งเดียวกับตัวตนของมนุษย์นั่นเอง ซึ่ง “ตัวตน” มาจากการสังสมของประสบการณ์ การเรียนรู้วัฒนธรรม ฯลฯ ที่สังสมมานาน จึงอาจกล่าวได้ว่า เจตจำนงนี้ถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของความรู้ที่สังสมมา และยังถูกจำกัดด้วยขอบเขตของตัวตน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความคิด ตราบใดที่มีศูนย์กลางของความคิด ซึ่งเป็นตัวตน มนุษย์ก็ยังไร้อิสรภาพอยู่ และมีความทะเยอทะยานอยากยิ่งขึ้นไป เจตจำนงที่จะมีอิสรภาพ ก็คือความทะเยอทะยานอย่างหนึ่ง ซึ่งในข้อเท็จจริงแล้วความทะเยอทะยานเพื่อการยิ่งขึ้นก็คือการสืบต่อของประสบการณ์ สิ่งนี้คือ ศูนย์กลางของตัวตนนั่นเอง และตราบใดที่มีศูนย์กลางของตัวตนชีวิตก็ยังดำรงอยู่ขอบเขตในความคิดอยู่ “ตราบใดที่มีศูนย์กลางก็มีขอบเขตล้อมรอบ”^{๑๖}

เมื่อกล่าวถึงอิสรภาพว่าการหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดนั้น ไม่ได้รวมถึงความจำ หรือความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีความจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือความรู้ทางเทคนิคที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ความรู้ทางเทคโนโลยี การเขียน การอ่าน และการพูดภาษาต่าง ๆ ฯลฯ ดังที่กฤษณมูรติกล่าวไว้ว่า “ความรู้มันต้องมีอยู่เกี่ยวกับเทคโนโลยี เธอต้องมีความรู้เกี่ยวกับโลก เกี่ยวกับข้อเท็จจริง แต่ความรู้จะต้องถูกใช้อย่างไม่มีลักษณะบุคคล”^{๑๗}

แสดงให้เห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆโดยตัวของมันเองแล้วไม่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในจิตใจของมนุษย์ เพราะความรู้แบบนี้ไม่มีอัตราเข้ามาเป็นศูนย์กลางความรู้ประเภทนี้จึงไม่ใช่พันธนาการของชีวิต ฉะนั้นมนุษย์ยังมีศักยภาพที่จะมีอิสรภาพอย่างแท้จริง จุดมุ่งหมายของชีวิตก็คือ การหลุดพ้นจากอิทธิพลกำหนด อันได้แก่ความแบ่งแยกและความขัดแย้งที่ความคิดสร้างขึ้น อิสรภาพจากพันธนาการทั้งปวงเป็นความเปลี่ยนแปลงภายในอย่างแท้จริงของมนุษย์

^{๑๖} Krishnamurti, J., *The Awakening of Intelligence*, p. 267, อ้างใน พระอารดินทร์ เขมธมโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษณมูรติ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๕.

^{๑๗} Krishnamurti, J., *The Awakening of Intelligence*, p. 446, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

การหลุดพ้นจากพันธนาการ ตามทัศนะภุคณมูรติ เห็นว่า มนุษย์จะเป็นอิสระจากสภาพอิทธิพลกำหนดโดยความคิด ได้อย่างไร ? ปัญหาทั้งหมดนี้ มีศูนย์กลางอยู่ที่อึดตาที่สร้างกระบวนการความคิดเช่นนี้ขึ้นมา และสิ่งที่จะทำให้ปัญหาลี้กลายก็คือ การทำความเข้าใจ ว่าความคิดคืออะไร? ประกอบไปด้วยสิ่งใดบ้าง กระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิดมีลักษณะเป็นเช่นไร เพราะเหตุใด การไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในขณะที่ความคิดก่อตัวอยู่ขึ้นนั้น จึงก่อให้เกิดพันธนาการซึ่งเป็นปัญหาชีวิต

โดยทั่วไปคนเราจะรู้ตัวว่าเรากำลังคิดอะไรอยู่ กล่าวคือ รู้ตัวต่อเนื้อหาของความคิด แต่เรายังจะไม่รู้ตัวต่อการทำงานของความคิด กล่าวคือ ไม่เห็นว่าความคิดเกิดขึ้นจริง ๆ ได้อย่างไร มีกระบวนการเช่นไร ไม่ทันต่อจุดเกิดและจุดดับของความคิด ซึ่งก็คือการไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ในการทำงานของความคิด จึงทำให้จิตใจถูกความคิดกำหนดให้ตกอยู่ในสภาพความขัดแย้ง ความแบ่งแยก เป็นฐานแห่งปัญหาชีวิตที่มีสาเหตุมาจากการไม่รู้ตัวโดยผลพวงจากการทำงานของความคิด ภาวะด้านอารมณ์เช่นความกลัว ความทุกข์ ความทะยานอยาก และตลอดจนปัญหาด้านความสัมพันธ์ นี่คือนิยามที่เกิดขึ้นเสมอไปของชีวิตที่ส่งผลกระทบตอเป้าหมายของชีวิตที่แท้จริง

ภุคณมูรติได้เสนอ สมาธิ ในการเข้าใจโครงสร้างของความคิด สมาธิจะนำมาซึ่งการยุติความสับสนวุ่นวาย ขัดแย้งภายใน อันความคิดได้ก่อให้เกิดขึ้น และนี่คือเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหาในชีวิตของความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้ยุติลง สิ่งที่เขาเสนอเกี่ยวกับสมาธิซึ่งเป็นสาระสำคัญแรก คือ เราควรจะรู้ก่อนว่าสมาธิคืออะไร ดังที่เขากล่าวว่า “สาระสำคัญแรกไม่ใช่สมาธิทำอะไร แต่อยู่ที่การค้นหาวาสมาธิคืออะไร ด้วยเหตุนี้จิตต้องเข้าสู่เรื่องนี้โดยไม่รู้”^{๑๔}

ในทัศนะของภุคณมูรติ สมาธิ ไม่ใช่การเพ่ง (Concentration) ซึ่งเป็นการควบคุมความคิดให้จดจ่ออยู่กับที่ เช่น จดจ่ออยู่กับคำพูด หรือรูปนิมิต หรือองค์วัตถุต่าง ๆ การมีรูปแบบที่ตายตัวของสมาธิ ได้สร้างขอบเขตให้กับการเรียนรู้ต่อชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือรูปแบบของสิ่งที่จิตรู้ และพยายามจะรู้ด้วยแรงปรารถนา เพราะจิตที่ตระหนกในการเรียนรู้ให้เห็นความจริงของชีวิตนั้น แท้จริงแล้ว ต้องละขอบเขตรูปแบบของแบบปฏิบัติที่รู้มาแล้วสมาธิ จึงไม่มีแบบแผนปฏิบัติที่ตายตัว หรือเกิดจากข้อสรุปที่ตายตัว และนี่เป็นสิ่งที่สำคัญใน

^{๑๔} ภุคณมูรติ, ที่สุดแห่งการแสวงหา, แปลโดย ทีมงานมูลนิธิอินวิชัน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอินวิชัน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

การจะเข้าใจและเข้าถึงสมาธิในทัศนะของเขา ดังที่เขากล่าวว่า “จิตที่ไม่รู้ ต้องปฏิเสธทุกสิ่งทุกอย่างที่มันรู้ หมายถึงต้องละความปรารถนาที่จะบรรลุถึง”^{๑๙}

กฤษณมูรติให้ความหมาย “สมาธิ” คือ ความใส่ใจ (Attention) อย่างสมบูรณ์ในการเฝ้าสังเกตกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการทำงานของความคิด เป็นความรู้ตัวทั่วโดยไม่มีการเลือก ไม่มีการแบ่งแยก ไม่วิพากษ์วิจารณ์ ไม่ปฏิเสธหรือยอมรับใดหรือเจตจำนงที่จะบรรลุถึงสภาวะใดๆ เป็นการเฝ้าสังเกต (Observation) ความเป็นไปของความคิดที่ทำงานอยู่เท่านั้น โดยไม่ใช้ความพยายามที่จะไปหยุดความคิด และการเฝ้าดูอย่างไม่ละเลิกใส่ใจที่จะรู้ตัวว่าความรู้สึกนี้เกิดขึ้น เป็นการเห็นปฏิกริยาของความรู้สึก ความคิดทั้งหมดหรือเรียนรู้ติดตามอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ก่อให้เกิดเห็นความจริงในธรรมชาติ การทำงานของความคิดอย่างถ่องแท้จิตใจจะเงียบสงบ เป็นอิสระจากความขัดแย้งที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้น ความเงียบสงบนี้ไม่ใช่ความนิ่งแบบถูกสะกดไว้ กฤษณมูรติกล่าวไว้ว่า

สมาธิเป็นการรู้เท่าทันต่อทุกๆ ความคิด ทุกๆ ความรู้สึกที่เกิดขึ้น เพียงแต่เฝ้าดูมันและเคลื่อนไหวไปกับมันเท่านั้น ในการเฝ้าดูคุณจะเริ่มเข้าใจการเคลื่อนไหวทั้งหมดของความคิดและความรู้สึก และการเรียนรู้เช่นนี้เองความเงียบจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง สมาธิต้องการจิตที่ว่องไวอย่างน่าอัศจรรย์ สมาธิเป็นการเข้าใจชีวิตอย่างครบถ้วน^{๒๐}

ดังนั้น สาเหตุของปัญหาชีวิต คือการไม่รู้เท่าทันว่าสภาพอิทธิพลกำหนดเป็นกระบวนการทำงานของความคิดที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดใจ จึงทำให้ติดอยู่ในปัญหาของความขัดแย้งเรื่อยไป และวิถีทางสู่การหลุดพ้นจากปัญหาก็คือ วิถีแห่งสมาธิ มนุษย์ยังมีศักยภาพที่จะมีอิสรภาพ ซึ่งก็คือการหลุดพ้นจากพันธนาการสภาพอิทธิพลกำหนดโดยความคิด การเฝ้าดูและเรียนรู้ความเคลื่อนไหวของความคิดอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความเห็นแจ้งในการทำงานของความคิดเป็นการตระหนักรู้โดยถ่องแท้ (Realization) ความขัดแย้งที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตใจก็จะยุติลง เป็นการเปลี่ยนสู่สภาวะใหม่ (Transformation) เป็นภาวะของจิตใจที่สงบ มีการตื่นตัวอย่างเต็มเปี่ยม เป็นพลังเคลื่อนไหวที่มีความนิ่งในตัวเอง เป็นการรู้เท่าทัน

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๒๐} กฤษณมูรติ, *อิสรภาพเกิดขึ้นเมื่อคุณไม่รู้*, แปลโดย สุวรรณ หลั่งน้ำสังข์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอันวิภยนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๐.

ต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด การรู้เท่าทันต่อความคิดนี้จะส่งผลต่อจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เกิดการตื่นรู้เสมอภาวเช่นนี้เป็นภาวะที่จิตใจเป็นอิสระ

๓.๒ มโนทัศน์เรื่องความตายของภุชฌมูรติ

การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายในทัศนะของภุชฌมูรติครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยมโนทัศน์เรื่องความตายในทัศนะของภุชฌมูรติเอาไว้ คือ ความหมายความตาย ความตายในฐานะข้อเท็จจริง ความตายในฐานะเป็นสิ่งใหม่ ความตายในฐานะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ ลักษณะของความตาย ประเภทของความตาย ขบวนการเข้าสู่การเข้าใจความตาย มโนทัศน์ต่อความตาย คุณค่าของความตาย คุณค่าเชิงการรับรู้ และคุณค่าเชิงกระทำ มโนทัศน์เรื่องความตายในทัศนะของ ภุชฌมูรติมีความลึกซึ้งและแตกต่างจากบทนิยามทั่วไปที่มนุษย์ในปัจจุบันเข้าใจ โดยที่เขาเห็นว่าความตายสัมพันธ์กับการมีชีวิตอยู่ ความตายเปรียบเสมือนกุญแจสำคัญที่จะไขเข้าไปสู่การเข้าใจความหมายของชีวิตที่แท้ ความตายเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่อาจรู้ได้ด้วยบทสรุปแนวคิด ความเชื่อที่มนุษย์ตั้งสมตามกันมา และต่อไปนี้จะได้ศึกษาในรายละเอียดของแต่ละประเด็นตามลำดับ

๓.๒.๑ ความหมายของความตาย

การให้ความหมายของความตายในทัศนะของภุชฌมูรติ เขาไม่ได้ให้ความหมายไว้ชัดเจนอย่างตายตัวเหมือนบทสรุป เช่นแนวคิดทางปรัชญาต่างๆ แต่การให้ความหมายในทัศนะของเขาสะท้อนผ่านทางความสัมพันธ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ในสิ่งที่เป็นอย่างจริง โดยไม่ได้วางความตายไว้ที่วาระสุดท้ายของชีวิต เพราะนั่นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนรู้อยู่แล้ว ดังนั้นความหมาย ของความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์เท่านั้นที่ผู้ตระหนักรู้ความหมายของความตายด้วยตัวของเขาเอง อย่างเป็นอิสระจากแนวคิดที่มนุษย์ผู้นั้นได้สั่งสมในความทรงจำ ในการศึกษาความหมายของความตายตามทัศนะของภุชฌมูรติ ผู้วิจัยได้พยายามแบ่งประเด็นการให้ความหมายความตายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

๓.๒.๑.๑ ความตายในฐานะข้อเท็จจริง

ทัศนะของภุชฌมูรติ เขาไม่พยายามจะปฏิเสธหรือสร้างแนวคิดเพื่อยืนยัน แต่หากเป็นการค้นคว้า แสวงหาในมุมมองที่แตกต่าง มนุษย์มักอธิบายความตายหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ แม้กระทั่งเรื่องพระเจ้าตามวัฒนธรรม พื้นฐานความเชื่อดั้งเดิม ความปรารถนา และความกลัวของตน ดังนั้น ความเชื่อ ทัศนคติ แนวคิดจึงเป็นเรื่องของสัญลักษณ์

(Symbol) ของสิ่งที่รู้ (The known) หรือเป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของความคิด และไม่สามารถให้ความหมายของความตายได้อย่างแท้จริง

กฤษณมูรติได้มองความตายในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงหนึ่งของชีวิต เขาไม่ได้ให้บทสรุปหรือทฤษฎีอันตายตัว ต่อความหมายของความตาย หรือชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ “ยิ่งเข้าใจความตายด้วยบทสรุปมากเท่าไร เราก็ยิ่งห่างไกลจากความตายมากเท่านั้น”^{๒๑} ปัญหาที่ทำให้เข้าใจความหมายของความตาย เกิดความแตกแยกแตกต่าง มีสาเหตุมาจากความเชื่อ ประเพณีทัศนคติต่อชีวิตและความคิดความปรารถนา ล้วนให้ความหมายของความตายแตกต่างกัน ความตายในทัศนะกฤษณมูรติจึงเป็นภาวะที่เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องรับรู้เอง มากกว่าการให้บทสรุปทางความเชื่อเดิมที่มนุษย์ยึดติดอยู่ เพราะความเชื่อเดิมไม่สามารถสัมผัสภาวะความตายได้อย่างแท้จริงความตายเป็นภาวะที่ไม่อาจรู้ได้โดยกรอบของความคิด อาจกล่าวได้ว่า ความตายมีสภาพเป็นสิ่งที่เหนือการบรรยาย คือ สิ่งไม่รู้

โดยข้อเท็จจริง ความตายของเราต้องขึ้นอยู่กับรับรู้ของเรา อันที่จริงแล้วการที่เรารับรู้ความตายของผู้อื่นเป็นเพียง ปรากฏการณ์ภายนอก ไม่ใช่ความตายของเรา แต่เรากลัวเพียงปรากฏการณ์ที่ผ่านเข้ามาในความคิดเราเท่านั้น เราไม่ได้กังวลต่อความตาย แต่เรากังวลต่อความกลัวตาย ซึ่งเป็นผลมาจากความคิด ความคิดเป็นผลผลิตมาจากเงื่อนไขของเวลาในจิตใจเราอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่รู้แล้ว ความตายจึงสามารถรับรู้ด้วยประสบการณ์โดยตรงเท่านั้น ไม่มีการระลึกได้ หรือจำได้ เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงไม่อาจตีความใด ๆ ดังที่เขากล่าวว่า “แม้เราจะมีทฤษฎีและการคาดคะเนมากมาย ทั้งยังมีข้อเท็จจริงที่สังเกตได้บางอย่าง ความตายก็ยังเป็นสิ่งไม่รู้ไม่ว่าเราจะรู้อะไรเกี่ยวกับความตายก็ตาม ก็ไม่อาจนำความตายมาสู่ขอบเขตของสิ่งที่รู้ได้”^{๒๒}

บทสรุปที่เราสร้างมาอธิบายความตายในทางศาสนา หรืออุดมคติทางแนวคิดต่าง ๆ จะทำให้เรารู้สึกให้มนุษย์มีความมั่นคงหลังจากตายไปแล้ว เป็นเสมือน “กันชน” แห่งเหตุผล เพื่อหาเหตุผลมาอ้างอิงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ความตาย โดยไม่สามารถรับรู้ถึงความเป็นจริงของปรากฏการณ์เหล่านั้น ข้อเท็จจริงที่เป็นภาวะความตาย เป็นสิ่งที่มนุษย์ยังไม่รู้จักอย่างแท้จริง มนุษย์รู้จักเพียงภาพลักษณ์เก่า ที่สั่งสมในความคิด ความคิดที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ ที่เคยรู้เคยเห็นเท่านั้นบทสรุปเชิงตรรกะ หรือทฤษฎีอันมากมาย ไม่สามารถหา

^{๒๑} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๒๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

เหตุผลมาอธิบายความตายได้อย่างแท้จริง แต่มันเพียงแต่ตอบสนองความคิดอันซับซ้อนของเราเท่านั้น ความหมายของความตายจึงเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ที่อยู่นือคำอธิบาย

ดังนั้น ความหมายของความตายในประเด็นนี้ หมายถึง ข้อเท็จจริงที่ไม่อาจอธิบาย ซึ่งเป็นสิ่งไม่รู้ คือสิ่งไม่อาจรู้ด้วยความคิด เพราะการเห็นข้อเท็จจริงโดยไม่ให้ความหมายใดในความคิดมาอธิบายเป็นจุดเริ่มในการเรียนรู้เข้าใจความตาย เพราะความตายเป็นข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่อย่างถาวรเป็น

๓.๒.๑.๒ ความตายในฐานะเป็นสิ่งใหม่

ความตายจะถูกจัดเป็นสิ่งเก่าโดยอัตวิสัย (Subjective) เมื่อเราจดจำมันได้เท่านั้น และเราก็จดจำโดยอาศัยถ้อยคำผ่านความทรงจำ อัตลักษณ์ (Character) ที่สร้างขึ้น เช่น อัตลักษณ์ทางศาสนา อัตลักษณ์แนวคิดทางปรัชญา โดยที่จริงแล้วความตายของเราไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ของเราเชิงอัตวิสัย แต่เป็นการรับรู้ความตายในฐานะความจริงหนึ่งด้วยตัวของมันเอง มิใช่ความจริงที่ความคิดเราสร้างขึ้น และเมื่อความตายเป็นสิ่งใหม่ จึงอยู่เกินถ้อยคำทางทฤษฎีมาอธิบาย

กฤษณมูรติมองเห็นความตายเป็นสิ่งใหม่อู่เสมอ และไม่สามารถรับรู้ด้วยสิ่งที่เป็นผลมาจากความสืบเนื่อง โดยเขากล่าวว่า “ความตายภาวะไร้ความสืบเนื่อง ภาวะแห่งการเกิดใหม่เป็นสิ่งที่เราไม่รู้จัก ความตายเป็นสิ่งไม่รู้ จิตใจที่เป็นผลผลิตของความสืบเนื่องไม่สามารถรู้ในสิ่งที่ไม่เป็นที่รู้จักได้”^{๒๓}

ในเมื่อความตายเป็นสิ่งไม่รู้ เรากลัวสิ่งใดกันแน่ ที่จริงแล้วเรากลัวสิ่งรู้ หรือกลัวการสูญเสียสิ่งรู้ เมื่อความตายเป็นสิ่งไม่รู้ มันจึงอยู่นอกเหนือขอบเขตของสิ่งรู้ สิ่งรู้มีขอบเขตจำกัดจึงต้องมีการบีบรัด โดยเฉพาะการบีบรัดความรู้ลึกทำให้เรากลัว ที่จริงเรากลัวสิ่งรู้คือ สิ่งที่ปรากฏในความคิด เพราะมันคือสาเหตุของความกลัวทั้งปวง เพราะสิ่งไม่รู้ไม่สามารถอยู่ในขอบเขตของการวัดค่าจากความเสียใจ พอใจ สุข หรือทุกข์ และสิ่งรู้ถูกเราสร้างตัวตนขึ้นมา สร้างอัตลักษณ์ทางความคิด และโยนโยไปสู่ภาพลักษณ์ (Image) ความตาย โดยข้อเท็จจริงความตายของเราต้องขึ้นอยู่กับการรับรู้ของเรา

อันที่จริงแล้วการที่เรารับรู้ความตายของผู้อื่น เป็นเพียงปรากฏการณ์ภายนอก ไม่ใช่ความตายของเรา แต่เราเพียงเห็นปรากฏการณ์ที่ผ่าน เข้ามาในความคิดเราเท่านั้น เรา

^{๒๓} พระอรณินทร์ เขมธมโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษณมูรติ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๓.

ไม่ได้กังวลต่อความตาย แต่เรากังวลต่อความกลัวตาย ซึ่งเป็นความคิด และผลผลิตมาจากเงื่อนไขของเวลาในจิตใจความตายจะสามารถรับรู้ด้วยประสบการณ์โดยตรงเท่านั้น ไม่มีการระลึกได้หรือจำได้เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงไม่อาจตีความใด ๆ ดังนั้นความตายจึงเป็นสิ่งที่ใหม่เสมอต่อมนุษย์

เนื่องจากกฤษฎณมูรติเห็นภาวะความตายเป็นสิ่งที่ใหม่ ซึ่งความสืบเนื่องในความคิดไม่สามารถล่วงรู้ได้ การให้ความหมาย หรือบทนิยามทางศาสนาแนวคิดใด ๆ ถือเป็นสิ่งที่รู้แล้ว ถือเป็นสิ่งที่เก่า และความคิดต้องการให้สิ่งนี้สืบเนื่อง ย่อมไม่มีวันทำให้เข้าใจสิ่งใหม่ได้ ซึ่งก็คือ ความตาย ฉะนั้นถ้าหากความสืบเนื่องในความคิดสิ้นสุดลง ภาวะสิ่งใหม่จะเกิดขึ้น สิ่งใหม่ในที่นี้คือการรับรู้ภาวะการจบสิ้น ซึ่งก็คือการสิ้นสุดของความสืบเนื่องนั่นเอง เพราะสิ่งใหม่มิได้อยู่ภายใต้ความสืบเนื่องของความคิด ความคิดเกิดมาจากอดีต ความเป็นอยู่ของมันเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเวลา การสิ้นสุดของความคิด ก็คือการเริ่มต้นของสิ่งใหม่ กฤษฎณมูรติกล่าวไว้ว่า

การสิ้นสุดของความคิด เป็นการเริ่มต้นของสิ่งใหม่การตายไปของความคิด ก็คือ นิรันดร์ภาพของชีวิต จึงต้องมีการสิ้นสุดตลอดเวลา เพื่อให้สิ่งใหม่ได้เกิดขึ้น สิ่งใหม่นั้น ไม่มีความสืบเนื่อง สิ่งใหม่ไม่มีวันอยู่ในขอบเขตของกาลเวลาได้ สิ่งใหม่อยู่ได้เฉพาะในความตายไปในแต่ละขณะเท่านั้น ^{๒๔}

การที่จะเข้าใจความงาม และธรรมชาติอันวิเศษสุดของความตายได้ จำต้องเป็นอิสระจากสิ่งรู้ การตายจากสิ่งรู้เป็นก้าวแรกของการเข้าใจความตาย เพราะเมื่อนั้นจิตใจจะสดใหม่ “ไร้ซึ่งความกลัว” กฤษฎณมูรติต้องการชี้ให้เห็นว่า ความตายเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ การตายจากความคิดคือการเป็นอิสระจากสิ่งรู้ หมายถึงเป็นการหลุดพ้นจากอิทธิพลกำหนด อาจตีความได้ว่าความตายถือว่าเป็นสัจ (Truth) เพราะกฤษฎณมูรติให้ทัศนะว่า ความจริงเป็นสิ่งใหม่ และเป็นอิสระจากสิ่งที่รู้แล้ว สิ่งที่อยู่แล้วไม่สามารถอธิบายความจริงได้ ดังนั้นนัยยะของความตายไม่ได้แตกต่างไปจากสัจจะ เพราะเขาเห็นว่าการเข้าใจสัจจะกับความตาย เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นเอกภาพเดียวกัน ความตายจึงเป็นสิ่งที่ใหม่ในความเห็นของเขาในแง่ของการรับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ตรงในปัจจุบันขณะเท่านั้น เพราะมีแต่ปัจจุบันขณะเท่านั้น ที่มีความใหม่อยู่ตลอดเวลา

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

ตัวตน (Ego) หรือ อัตตา คือ อะไร ในทัศนะของเขากล่าวไว้ว่า “แม้คุณจะรู้สึกว่าคุณตัวตน เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่รวมอยู่กับสรรพสิ่ง คุณจะพบว่าตัวตนคือสิ่งลวง ว้างเปล่าดัง ฟองอากาศที่จะแตกสลายไปในไม่ช้า”^{๒๕} และ “อัตตา (Self) ของเราคือ ความเป็นตัวฉัน (Me) และของฉัน (Mine)”^{๒๖}

แสดงให้เห็นว่า ตัวตน เป็น มายาคติ (Illution) ในความคิด ที่หลอกความรู้สึกของมนุษย์ว่า มีตัวฉันที่สืบต่อ เทียงแท้ ไม่มีการสิ้นสุด และสัจจะภาวะจะเกิดก็ต่อเมื่อ มายาคติที่กล่าวมานี้ ได้จบสิ้นลง โดยเขาให้เหตุผลว่า “การจะมีความแจ่มชัดและความบริสุทธิ์ไร้เดียงสา และอยู่สภาวะสดใหม่ สภาวะแห่งจิตใจที่มี ตัวฉัน เป็นศูนย์กลางอยู่เสมอนั้นต้องตายไปเสียก่อน”^{๒๗}

ตัวตนที่เป็นศูนย์กลางในความคิดที่ปรารถนาความสืบเนื่องในความคิด แท้ที่จริงความคิดได้สร้างมายาวามี และสิ่งที่ปรารถนาความสืบเนื่อง ย่อมไม่รู้จักและเข้าถึงความตายในชีวิตได้ จะเห็นได้ว่าขอบข่ายความคิดของมนุษย์ได้สร้างปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้นในบุคคลจิตอมตะ หรือ วิญญาณ ที่แนวคิดจิตนิยม เชื่อว่ามีตัวตนเที่ยงแท้แน่นอน เพื่อปรารถนาความสืบเนื่องหลังความตาย เป็นสิ่งที่กฤษฎณมูรติให้ทัศนะว่า แนวคิดเหล่านี้มีเพื่อตอบสนองความรู้สึก ที่ต้องการความสืบเนื่องในความคิดเท่านั้น ดังที่เขากล่าวว่า “ความคิดได้สร้างผู้คิด ผู้ที่ทักทอเอาว่ามีความยั่งยืนสืบเนื่อง จากนั้นผู้คิดก็สร้างสภาวะอันสูงส่งแบบอื่น ๆ ขึ้นมา เช่น วิญญาณ อาตมัน พรมาตมันเหล่านี้ เป็นต้น ความคิดคือที่มาของโครงสร้างทั้งหมดเหล่านี้”^{๒๘}

ความปรารถนาความสืบเนื่องเป็นเพียงแค่ความคิดเท่านั้น และความคิดได้สร้างขอบ ข่ายทั้งหมดที่เป็น ตัวฉัน และ ตัวตน ขึ้นมา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงกระบวนการคิด แสดงว่าเขาไม่เห็นด้วยกับเรื่องวิญญาณอมตะ หรือจิตที่คงทนถาวรที่สืบต่อหลังความตาย กฤษฎณมูรติเห็นว่า ไม่มีประโยชน์อันใดที่มนุษย์จะไขว่คว้าความสืบเนื่องหลังความตาย การดำเนินไปของความสืบเนื่องเห็นได้ว่า มันเป็นเพียงกระบวนการคิด เมื่อเห็นความจริงข้อนี้ จะตระหนักถึงความตื้นเขินที่ความคิดได้สร้างขึ้น แต่ในความเป็นจริงนั้น สิ่งที่ความคิดสร้างขึ้นก็ต้องสิ้นสุดลงเมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง เขากล่าวว่า “แนวคิดเหล่านี้มีเพื่อตอบสนอง

^{๒๕} กฤษฎณมูรติ, เหนืออิทธิพลครอบงำ, หน้า ๘.

^{๒๖} กฤษฎณมูรติ, การศึกษาและสาระสำคัญของชีวิต, แปลโดย นวลคำ จันทา, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอานันทวิภินา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๓.

^{๒๗} กฤษฎณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๖๐.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ความรู้สึก ที่ต้องการความสืบเนื่องในความคิด รากฐานมาจากความจดจำ ที่ติดมาในสมอง เมื่อกระบวนการทางสรีระร่างกายตายไป ความคิดก็ตายไปด้วย”^{๒๕}

กฤษณมูรติเห็นว่า ไม่มีประโยชน์อันใดที่มนุษย์จะไขว่คว้า ความสืบเนื่องหลังความตาย ความรู้สึกว่า ตัวฉัน จะยังคงอยู่ต่อไปหลังความตายหรือไม่ จากทัศนะเรื่องความคิด ที่มีต่อความตาย ทำให้เห็นว่า ความคิดของมนุษย์มิได้เกิดมาจาก ตัวตน อาตมัน หรือ วิญญาณ (Soul) อย่างเที่ยงแท้ เช่น ที่แนวคิดจิตนิยมเข้าใจเลย สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงผลผลิตของความคิดเท่านั้นจากประเด็นนี้อาจเข้าใจว่ากฤษณมูรติเห็นกระบวนการชีวิตเป็นสสาร

แต่กฤษณมูรติก็ได้ปฏิเสธเรื่อง “จิต” ว่าไม่มีอยู่จริง จิตนั้นมีอยู่แต่มีอยู่อย่างเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ เป็นทัศนะที่มองความเป็นทั้งหมดของชีวิต เพราะการตระหนักรู้โครงสร้างของความคิด ต้องอาศัยตัวรู้และอะไรคือตัวรู้เขากล่าวไว้ว่า “จิตของเราจะเฝ้าดูความคิดหนึ่งโดยไม่เรียกชื่อได้ไหม”^{๓๐}

ในประเด็นนี้ ชริงกี้ ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับทัศนะเรื่องจิตของกฤษณมูรติไว้ว่า มนุษย์ยังมีจิตสำนึก มีจิตให้ตระหนักรู้ในขอบเขตของความคิด โดยเขากล่าวไว้ว่า “จิตสำนึกมี ๒ ประเภท คือ ประเภทที่เป็นอิสระจากความกระหายอยาก ไม่ใช่เป็นผลผลิตของจิต และจิตสำนึกประเภทเป็นผลมาจากนิสัยจากความกระหายอยาก ซึ่งเป็นผลของจิต อันเป็นที่อยู่ของอัตตา หรือตัวตนนั่นเอง”^{๓๑}

จิตสำนึกประเภทที่เป็นอิสระจากความกระหายอยาก ที่สามารถเข้าใจโครงสร้างของความคิด หรืออาจเรียกว่า ความตระหนักรู้ เป็นภาวะที่ใส่ใจอย่างเต็มเปี่ยม แต่จิตสำนึกอันผลผลิตของจิตที่ความกระหายอยาก สร้างความรู้สึกที่จะดำรงอยู่สืบต่อไป ไม่สามารถจะรับรู้ความตายซึ่งเป็นสิ่งใหม่ได้ และวางความตายอยู่ห่างไกลจากความเป็นจริงของชีวิต

ดังนั้น เนื่องจากความตายเป็นภาวะไร้ความสืบเนื่อง ความหมายของความตายในประเด็นนี้ หมายถึง “สิ่งใหม่” ในแง่ของการรับรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เป็นภาวะที่สิ้นสุดอิทธิพลกำหนดของความคิด เป็นผลมาจากการยุติความคิดที่ปรารถนาจะสืบต่อประสบการณ์ที่เป็นตัวตน

^{๒๕} Krishnamuti, J. **The Wholeness of Life**, (London : Happer & Row, Publisher, Inc, 1979), p.154.

^{๓๐} กฤษณมูรติ, ที่สุดแห่งการแสวงหา, หน้า ๑๕.

^{๓๑} Shringy, R.K., *Ibid.*, p. 259.

๓.๒.๑.๓ ความตายในฐานะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ

การให้ความหมายของความตายในบริบทนี้ เราต้องรับรู้ก่อนว่าการดำรงชีวิตอยู่มีความสัมพันธ์กับความตาย ในลักษณะอย่างไร? ความตายและการมีชีวิตอยู่มีความสัมพันธ์กันเหมือนว่าทั้งสองสิ่งเป็นภาพสะท้อนของกันและกัน ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ ยกตัวอย่าง เช่น หากเราต้องการที่จะเข้าใจการมีอิสรภาพ เราต้องเข้าใจก่อนว่า พันธนาการคืออะไร? ดังที่กฤษณมูรติกล่าวไว้ว่า “อะไรคือความตาย? ขณะที่ตั้งคำถามนั้น เราต้องมีคำถามก่อนว่า อะไรคือการมีชีวิตอยู่ ทั้งสองสิ่งนี้ ไม่อาจแยกจากกันได้ ถ้าคุณถามว่า ฉันอยากรู้จริงๆว่าอะไรคือความตาย คุณจะไม่มีทางรู้คำตอบ จนกว่าคุณจะรู้ว่า อะไรคือการมีชีวิตอยู่”^{๓๒}

แสดงว่า กฤษณมูรติ มองเห็นส่วนของการมีชีวิตอยู่และส่วนของความตาย เป็นสองสิ่งที่มีได้แยกขาดออกจากกัน เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ ชีวิตและความตายเป็นหนึ่งเดียวกัน สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ความตายซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดทางร่างกาย เป็นสิ่งที่เขาเห็นว่ามนุษย์ทุกคนก็รู้อยู่แก่ใจว่านี่คือข้อเท็จจริง ส่วนชีวิตหลังความตาย หรือความสืบเนื่องหลังความตาย เป็นสิ่งที่กฤษณมูรตินำมาตกเป็นปัญหาของชีวิตอย่างมาก โดยที่เขากล่าวว่า

คุณต้องการ ความปรารถนา และความรู้ที่คุณสะสมมาติดตัวไปยังชาติหน้าด้วย ถ้าชาติหน้ามีจริง คุณก็เลยสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นมา คุณอาจเชื่อในความเป็นอมตะอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับคุณแล้ว ความตายเป็นสิ่งที่แยกขาดจากชีวิต ความตายอยู่ที่นั่น ขณะที่ตัวคุณเองอยู่ที่นี่ หมกมุ่นอยู่กับการดำรงชีวิต กลัดกลุ้ม ไปทำงาน สั่งสมความรู้ และอื่นๆคุณไม่ยอมตาย คุณก็เลยแยกความตายออกจากชีวิต”^{๓๓}

การจะเข้าใจการมีชีวิตอยู่ ซึ่งก็คือภาพสะท้อนของการเข้าใจความตาย ต้องอาศัยความตระหนักรู้และความเอาใจใส่ต่อชีวิตทุกขณะ เปรียบเสมือนการรู้เท่าทันชีวิต รู้เท่าทันตัวเองทุกขณะ การจะมีความแจ่มชัดต่อการเข้าใจการมีชีวิตอยู่ เพื่อให้สะท้อนและสัมพันธ์ต่อความตายได้นั้น ภาวะของจิตใจจะต้องสดใหม่ และอิสระจากสิ่งรู้ สิ่งรู้ที่สั่งสมมาและสร้างตัวตนเพราะ ตัวตน และ ตัวนั้น ให้กล้าแกร่งขึ้น ความคิดที่สั่งสมซึ่งอัตตา (Ego) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อภาวะที่สดใหม่ของชีวิต การที่จิตว่างจากตัวมันเองอย่างสิ้นเชิง ว่างจากความปรารถนาความเพติดเพลิน และความปวศร้าวในแต่ละวัน ในนัยยะนี้ ความตายจึงเป็น

^{๓๒} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๔๐.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

การเริ่มใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลง โดยความคิดไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะความคิดเป็นความเก่า เมื่อมีความตาย ก็มีอะไรบางสิ่งใหม่

ดังนั้น “การเป็นอิสระจากสิ่งรู้ คือ การตาย และต่อจากนั้นภาวะที่สดใหม่ของชีวิตจะบังเกิดขึ้น เป็นการเริ่มมีชีวิตอย่างแท้จริง”^{๓๔} ซึ่งเกิดจากการเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าจะมีชีวิตอยู่อย่างมีสัมพันธภาพเดียวกับความตาย โดยไม่จำเป็นต้องให้ความหมายใด ๆ แก่ความตาย ดังนั้นการมีชีวิตอยู่คือการตายนั่นเอง เป็นการยุติอดีตที่ได้ตั้งสมรบรวมไว้ แต่ปัญหาจึงมีอยู่ว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ เอาแต่หนีไปให้พ้นจากความรู้สึกรู้สึกต่อความตายไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็แล้วแต่ ด้วยการสร้างเหตุผลขึ้นมา เพื่อรองรับความรู้สึกที่มีต่อความตาย ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลที่รองรับความปรารถนาความต่อเนื่องหลังความตาย หรือเหตุผลความรู้สึกที่ว่าความตายทางกายคือการสุดสิ้นทั้งหมดของชีวิต ดังที่กฤษณมูรติกล่าวไว้ว่า

หากเราไม่เข้าใจการมีชีวิตอยู่ เอาแต่หาทางหนีไปให้พ้นจากความตาย ย่อมไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง เมื่อเราเข้าใจว่าการมีชีวิตอยู่คืออะไร ซึ่งก็คือการยุติความเศร้าโศกยุติการต่อสู้ดิ้นรน ไม่สร้างสมรภูมิแห่งชีวิตขึ้นมา เราจะเห็นด้วยจิตใจภายในของเราเองว่า การมีชีวิตอยู่ก็คือการตายนั่นเอง^{๓๕}

การเข้าใจความตาย สัมพันธ์กับภาวะทั้งหมดที่เกิดขึ้นต่อการมีชีวิตอยู่ ในทัศนะนี้จึงเห็นว่า เขาได้มองการมีชีวิตแบบองค์รวม และเป็นการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปข้างหน้า ด้วยความจริงหรือสัจจะของชีวิตนั้นไม่เคยอยู่นิ่ง ความตายก็เป็นความจริงหนึ่งซึ่งไม่เคยหยุดนิ่ง ด้วยประเด็นการเข้าใจความตายของกฤษณมูรติ จึงไม่ใช่การพยายามแสวงหาคำตอบว่าความตายคืออะไร? ไม่เหมือนหลักทฤษฎีอื่นๆ ที่พยายามจะหาคำตอบของความตาย แต่เขากลับมองว่า การหาความจริงของความตายไม่ได้อยู่ที่การแสวงหาคำตอบ แต่เป็นการเข้าใจการมีชีวิตอยู่

การที่จิตใจจะเข้าสู่การประจักษ์ภาวะของความตายได้นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเห็นความจริงที่มันเป็นอยู่เป็นการอยู่ด้วยปัจจุบันขณะ เป็นการตายไปจากกาลเวลาเชิงจิตวิสัย เวลาที่จิตสร้างขึ้น คือ เวลาที่อยู่ในความคิดที่ยึดติดอยู่กับอดีตและอนาคตไม่ได้อยู่กับปัจจุบันขณะอย่างแท้จริง ภาวะนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเราเข้าใจและตระหนักรู้ธรรมชาติโครงสร้างของความคิดเมื่อนั้นมิติการรับรู้ความจริงแท้ของชีวิตจะปรากฏ ซึ่งก็น่าจะคล้ายกับแนวคิดเรื่อง

^{๓๔} กฤษณมูรติ, อิสราภาพเกิดขึ้นเมื่อคุณไม่รู้, หน้า ๖๕.

^{๓๕} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๓๖.

วิปัสสนา การอยู่กับปัจจุบันขณะในพุทธปรัชญา เพื่อให้เห็นการเกิดดับของรูปนามทุกขณะ ดังที่เขากล่าวไว้ว่า “ความเข้าใจชีวิต และการเห็นความสำคัญ และความงามของความตายจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อจิตใจยังรู้ในสิ่งที่เป็นอยู่อย่างฉับพลันทันทีเท่านั้น เป็นภาวะแห่งการมีสติอย่างสมบูรณ์ในทุกสิ่งและประจักษ์ความจริงของความตายโดยไม่ต้องอาศัยบทสรุปใด ๆ ในความคิดเลย” ^{๓๖}

จากลักษณะนี้เองทำให้ข้อเท็จจริงของความตายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ด้วยประสบการณ์และเหตุผล เพราะภพณมรตมองว่า ประสบการณ์และเหตุผลใดๆเป็นเรื่องของอดีต ซึ่งเป็นสิ่งเก่า ฉะนั้นการอาศัยสิ่งเก่าที่รู้แล้วมาเข้าใจหรือรับรู้ข้อเท็จจริงในขณะปัจจุบันซึ่งเป็นสิ่งใหม่จึงเป็นไปได้

ดังนั้น ความหมายของความตายจะรับรู้ได้อย่างแท้จริงเมื่อมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ คือ การตายจากตัวตนที่สั่งสมไว้ในความคิด เป็นภาวะที่เข้าถึงการตายในทุกขณะของชีวิต เป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความตระหนักรู้ที่รู้เท่าทันต่อชีวิต รู้จักตนเองอย่างหมดจดบริบูรณ์ ความหมายความตายจะปรากฏโดยไม่ต้องพยายามแสวงหา

สรุปโดยรวมแล้ว ความตายที่เป็นจุดสุดท้ายของชีวิตเป็นภาวะที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้การดับลงของร่างกายเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน นี่ก็เป็นอีกข้อเท็จจริงหนึ่งทางกายภาพ แต่ภพณมรตก็ไม่ได้ให้ค่าชีวิตสิ้นสุดลงที่ความตายเหมือนแนวคิดสสารนิยม ซึ่งแสวงหาแต่ความเพลิดเพลินก่อนที่ร่างกายจะดับสูญลง เพราะชีวิตมนุษย์ย่อมมีคุณค่าขณะดำรงอยู่ทุกขณะ แต่ประเด็นที่สำคัญที่สุดในเรื่องความตาย ก็คือเขาต้องการจะยุติความคิดสืบเนื่องที่เชื่อว่า มีสิ่งที่อยู่หลังความตายและความคิดสืบเนื่องที่ปรารถนาสิ่งต่าง ๆ ให้มีอยู่ในชีวิตตลอดไปขณะที่มีชีวิตอยู่คำว่า “ความตาย” โดยตัวของมันเองมิใช่ความตาย ภาวะที่เรียกว่าความตาย จึงไม่สามารถให้ความหมายในแง่บทสรุปได้ ดังนั้นความตายจึงข้อเท็จจริงที่ไม่อาจรู้หรือ สิ่งไม่รู้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความตายจึงเป็นสิ่งใหม่เสมอ อีกนัยหนึ่งความตายคือ “สิ่งใหม่” ในแง่ของการรับรู้ด้วยประสบการณ์ตรง ณ ปัจจุบันขณะ เพราะมีแต่ปัจจุบันขณะเท่านั้น ที่มีความใหม่อยู่เสมอต่อการรับรู้ ความตายจึงเป็นภาวะไร้ความสืบเนื่องในความคิดที่มีตัวตนเป็นศูนย์กลาง ด้วยเหตุนี้ การใช้ชีวิตที่ใส่ใจทั้งหมดกับการกระทำที่อยู่กับปัจจุบันขณะ โดยไม่มีเนื้อหาของความคิดเข้าครอบงำ เป็นการยุติตัวตนที่สร้าง ความขัดแย้งภายใน

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒

จิตใจ มนุษย์จะดำรงอยู่ที่ปราศจากความกลัว และความสับสนเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นมายาคติในความคิด จิตที่ไม่แสวงหาการแสดงออกของตัวตน จิตใจชนิดนี้เท่านั้น จึงจะสามารถสังเกตและค้นพบว่า ความตายคืออะไร ความหมายของความตายเป็นสิ่งที่บุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้ตระหนักรู้ด้วยตัวของเขาเอง

๓.๒.๒ ลักษณะของความตาย

ลักษณะของความตายในที่นี้ คงไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิตตามที่ประจักษ์อยู่ทั่วไปของมนุษย์ในปัจจุบัน เพราะคงเป็นสิ่งที่ประจักษ์ด้วยตากันอยู่แล้ว แต่ลักษณะความตายในทัศนะของ ภุณณมูรติมีความลึกซึ้งและแตกต่างจากบทนิยามทั่วไปที่มนุษย์ในปัจจุบันเข้าใจ โดยที่เขาเห็นว่าลักษณะความตายสัมพันธ์กับการมีชีวิตอยู่ ความตายเปรียบเสมือนกุญแจสำคัญที่จะไขเข้าไปสู่การเข้าใจความหมายของชีวิตที่แท้ ความตายเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่อาจรู้ได้ด้วยบทสรุปแนวคิด ความเชื่อที่มนุษย์สั่งสมตามกันมา ความตายน่าจะเป็นอะไรที่พิเศษสุดเช่นเดียวกับชีวิต ภุณณมูรติ พูดถึงการมีชีวิตและความตาย ในอีกรูปแบบหนึ่ง ในมุมมองของปรัชญา เป็นความหมายของการตายในขณะมีชีวิต ความตายที่เกิดจากการสิ้นสุดของเวลา หรือการตายไปจากสิ่งไม่รู้และความสับสน ความตายนั่นเกี่ยวพันกับเวลา ความเศร้าโศก และความรัก ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงขณะของชีวิต และท้ายที่สุด ความตายกับชีวิตนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ดังที่เขาได้กล่าวว่า “จากจุดเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด ชีวิตและความตายย่อมเป็นสิ่งเดียวกัน”^{๓๖}

๓.๒.๓ ประเภทของความตาย

ประเภทของความตายในทัศนะของภุณณมูรติ เขาไม่ได้ให้ความหมายไว้ชัดเจนอย่างตายตัวเหมือนบทสรุป เช่นแนวคิดทางปรัชญาต่างๆ แต่การให้ความหมายในทัศนะของเขาสะท้อนผ่านทางความสัมพันธ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ในสิ่งที่เป็นอย่างจริง โดยไม่ได้วางความตายไว้ที่วาระสุดท้ายของชีวิต ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์เท่านั้นที่ เป็นผู้ตระหนักรู้ความหมายของความตายด้วยตัวของเขาเอง อย่างเป็นอิสระจากแนวคิดที่มนุษย์ผู้นั้นได้สั่งสมในความทรงจำ ในการศึกษาประเภทของความตายตามทัศนะของภุณณมูรติ ผู้วิจัยสรุปประเภทของความตายตามทัศนะของภุณณมูรติ เป็น ๓ ประเด็น ดังต่อไปนี้

^{๓๖} ภุณณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า (กาน้ำ).

๑) ความตายในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริง กฤษณมูรติกล่าวว่าความตาย เป็นข้อเท็จจริงหนึ่งของชีวิต เขาไม่ได้ให้บทสรุปหรือทฤษฎีอันตายตัว ต่อความหมายของความตาย หรือชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ “ยิ่งเข้าใจถึงความตายด้วยบทสรุปมากเท่าไร เราก็ยิ่งห่างไกลจากความตายมากเท่านั้น”^{๓๘} ปัญหาที่ทำให้เข้าใจความหมายของความตาย เกิดความแตกแยกแตกต่าง มีสาเหตุมาจาก ความเชื่อ ประเพณีทัศนคติต่อชีวิตและความคิดความปรารถนา ล้วนให้ความหมายของความตายแตกต่างกัน ความตายในทัศนะกฤษณมูรติจึงเป็นภาวะที่เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องรับรู้เอง มากกว่าการให้บทสรุปทางความเชื่อเดิมที่มนุษย์ยึดติดอยู่ เพราะความเชื่อเดิมไม่สามารถสัมผัสภาวะความตายได้อย่างแท้จริง ความตายเป็นภาวะที่ไม่อาจรู้ได้โดยกรอบของความคิด อาจกล่าวได้ว่า ความตายมีสภาพเป็นสิ่งที่เหนือการบรรยาย คือสิ่งไม่รู้

๒) ความตายเป็นสิ่งใหม่อยู่เสมอ กฤษณมูรติมองว่าความตายเป็นสิ่งใหม่อยู่เสมอ และไม่สามารถรับรู้ด้วยสิ่งที่เป็นผลมาจากความสืบเนื่อง โดยเขากล่าวว่า “ความตาย ภาวะไร้ความสืบเนื่อง ภาวะแห่งการเกิดใหม่เป็นสิ่งที่เราไม่รู้จัก ความตายเป็นสิ่งที่เราไม่รู้จัก จิตใจที่เป็นผลผลิตของความสืบเนื่องไม่สามารถรู้ในสิ่งที่ไม่เป็นที่รู้จักได้”^{๓๙}

ในเมื่อความตายเป็นสิ่งที่เราไม่รู้ เรากลัวสิ่งใดกันแน่ ที่จริงแล้วเรากลัวสิ่งรู้ หรือกลัวการสูญเสียสิ่งรู้ เมื่อความตายเป็นสิ่งที่เราไม่รู้ มันจึงอยู่นอกเหนือขอบเขตของสิ่งรู้ สิ่งรู้มีขอบเขตจำกัดจึงต้องมีการบีบรัด โดยเฉพาะการบีบรัดความรู้สึกทำให้เรากลัว ที่จริงเรากลัวสิ่งรู้คือ สิ่งที่ปรากฏในความคิด เพราะมันคือสาเหตุของความกลัวทั้งปวง เพราะสิ่งไม่รู้”ไม่สามารถอยู่ในขอบเขตของการวัดค่าจากความเสียใจ พอใจ สุข หรือทุกข์ และสิ่งรู้ถูกเราสร้างตัวตนขึ้นมา สร้างอัตลักษณ์ทางความคิด และโยงใยไปสู่ภาพลักษณ์ (Image) ความตาย โดยข้อเท็จจริง ความตายของเราต้องขึ้นอยู่กับการรับรู้ของเรา เนื่องจากกฤษณมูรติเห็นภาวะความตายเป็นสิ่งที่ใหม่ ซึ่งความสืบเนื่องในความคิดไม่สามารถล่วงรู้ได้ การให้ความหมาย หรือบทนิยามทางศาสนาแนวคิดใด ๆ ถือเป็นสิ่งที่รู้แล้ว ถือเป็นสิ่งที่เก่า และความคิดต้องการให้สิ่งนี้สืบเนื่อง ย่อมไม่มีวันทำให้เข้าใจสิ่งใหม่ได้ซึ่งก็คือ ความตาย ฉะนั้นถ้าหากความสืบเนื่องในความคิดสิ้นสุดลง ภาวะสิ่งใหม่จะเกิดขึ้น สิ่งใหม่ในที่นี้คือการรับรู้ภาวะการจบสิ้น ซึ่งก็คือการ

^{๓๘} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๒๐.

^{๓๙} พระอารดินทร์ เขมธมโม, “การศึกษาโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษณมูรติ”, หน้า ๗๑.

สิ้นสุดของความสืบเนื่องนั่นเอง เพราะสิ่งใหม่มิได้อยู่ภายใต้ความสืบเนื่องของความคิด ความคิดเกิดมาจากอดีต ความเป็นอยู่ของมันเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเวลา การสิ้นสุดของความคิด ก็คือการเริ่มต้นของสิ่งใหม่

๓) ความตายในฐานะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ คือ กุณฺณมูรติ มองเห็นส่วนของการมีชีวิตอยู่และส่วนของความตาย เป็นสองสิ่งที่มีได้แยกขาดออกจากกัน เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ ชีวิตและความตายเป็นหนึ่งเดียวกัน สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ความตายซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดทางร่างกาย เป็นสิ่งที่เขาเห็นว่า มนุษย์ทุกคนก็รู้อยู่แก่ใจว่านี่คือข้อเท็จจริง ส่วนชีวิตหลังความตาย หรือความสืบเนื่องหลังความตาย เป็นสิ่งที่กุณฺณมูรตินำมาตกเป็นปัญหาของชีวิตอย่างมาก โดยที่เขากล่าวว่า คุณต้องการ ความปรารถนา และความรู้ที่คุณสะสมมาคิดตัวไปยังชาติหน้าด้วย ถ้าชาติหน้ามีจริง คุณก็เลยสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นมา คุณอาจเชื่อในความเป็นอมตะอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับคุณแล้ว ความตายเป็นสิ่งที่แยกขาดจากชีวิต ความตายอยู่ที่นั่น ขณะที่ตัวคุณเองอยู่ที่นี่ หมกมุ่นอยู่กับการดำรงชีวิต กลัดกลุ้ม ไปทำงาน สังสมความรู้ และอื่นๆคุณไม่อยากจะตาย คุณก็เลยแยกความตายออกจากชีวิต^{๔๐}

การตายจากตัวตนที่สังสมไว้ในความคิด ตายจากความเชื่อเดิม เป็นภาวะที่เข้าถึงการตายในทุกขณะของชีวิต เป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความตระหนักรู้ที่รู้เท่าทันต่อชีวิต รู้จักตนเองอย่างหมดจดบริบูรณ์ ความหมายความตายจะปรากฏโดยไม่ต้องพยายามแสวงหา

๓.๒.๔ ขบวนการเข้าสู่การเข้าใจความตาย

เราไม่สามารถที่จะยืนยันได้ว่า กุณฺณมูรติมีวิถีหรือหนทางปฏิบัติที่เป็นสูตรสำเร็จในการเข้าใจความตาย เนื่องจากเขาปฏิเสธบทสรุปและวิถีปฏิบัติในรูปแบบเป็นทุนเดิม จึงไม่แปลกอันใด ที่กุณฺณมูรติจะให้ความหมายของความตายว่าเป็น สิ่งไม่รู้ และเป็นสิ่งใหม่ต่อการรับรู้เนื่องความตายที่เป็นสัจภาวะสามารถรับรู้ได้โดยตรง ณ ขณะนั้นเท่านั้น ทันทีทันใด ไม่มีการระลึกได้ จำได้ เพราะเป็นภาวะที่เคลื่อนไหวหยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงเสมอ มนุษย์ต้องเข้าใจชีวิตตัวเองก่อน เพราะความหมายของความตายอาจประจักษ์ได้ เมื่อมีชีวิตอย่างเต็มเปี่ยม ความตายไม่ใช่สิ่งที่อยู่ปลายทาง แต่เป็นสิ่งที่มิอยู่แล้วในทุกขณะของชีวิต^{๔๑}

^{๔๐} กุณฺณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๖๖.

^{๔๑} พระอารินทร์ เขมธมฺโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกุณฺณมูรติ”, หน้า ๘๕.

เมื่อความตายไม่ได้แยกส่วนกับการดำรงชีวิต เพราะทั้งสองสิ่งอาจจะเหมือนภูเขา ลูกเดียวกัน แต่เรากลับมองเห็นคนละด้าน ฉะนั้นความเข้าใจและสังเกตกระบวนการของชีวิตในแต่ละวันแห่งการดำรงอยู่ คือ การสะท้อนของการเข้าสู่การตาย ณ ปัจจุบันชีวิต จะเห็นได้ว่า กฤษฎมูรติได้นำ ญาณวิทยา คือการรับรู้ด้วยประสบการณ์ เป็นการหยั่งเห็นถึงขอบเขตจำกัดและเงื่อนไขของความคิด และเข้าถึงว่า ความคิดไม่สามารถเป็นสื่อกลางในการรับรู้ความจริงได้ การหยั่งเห็นเช่นนี้ทำให้จิตใจปลดปล่อยเนื้อหาภายในความคิด เมื่อความคิดยุติ การรับรู้ความจริงโดยตรงอาจเกิดขึ้นได้และสัมพันธ์กับวิถีสู่การเข้าความตายการตาย การรับรู้เป็นการแสดงถึงลักษณะความจริงดังนี้คือ

๑) การรับรู้ต่อสิ่งในฐานะข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ ซึ่งไม่อาจยืนยันรับรองหรือปฏิเสธ หรือพิสูจน์ใด ๆ ได้ แสดงถึงทัศนะความจริงที่สัมพันธ์กับความตายในฐานะที่ความตายเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

๒) การรับรู้ทั้งหมดอย่างเป็นเอกภาพ โดยมีสัมพันธ์ภาพอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่มีการแบ่งแยก และไม่มีการเลือกใด ๆ ซึ่งก็คือ ไม่มีการแบ่งแยกโดยความคิดเกี่ยวกับตัวตนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แสดงถึงทัศนะความจริงที่สัมพันธ์กับความตาย

๓) การรับรู้อย่างทันทีทันใด ไม่มีกาลเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง และเคลื่อนไหวไม่มีหยุดแสดงถึงทัศนะความจริงที่สัมพันธ์กับความตายในฐานะที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใหม่อยู่เสมอ มีแต่การรับรู้โดยทันทีทันใดเท่านั้น ที่จะสามารถรับรู้สิ่งที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนี้ได้^{๔๒}

จะเห็นได้ว่า การเข้าใจ และรับรู้ต่อภาวะความตายของปัจเจกบุคคลมีลักษณะสัมพันธ์กับการรับรู้ความจริงของกฤษฎมูรติ เขาจะพยายามเสนอว่า ความตาย เป็นสัจจ์ เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ เป็นสิ่งไม่สามารถรู้ได้ด้วยสิ่งรู้ ความตายคือความจริงที่มีลักษณะการรับรู้ที่กล่าวไว้ทั้ง ๓ ประการข้างต้น แม้เขาจะปฏิเสธบทสรุป วิธีการใด ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายก็ตาม ซึ่งในทัศนะของกฤษฎมูรติความตายไม่ใช่อยู่อในลักษณะของเป้าหมาย แต่เป็นลักษณะของการรับรู้และเข้าใจในสิ่งที่เป็นอยู่มากกว่า ฝึกสังเกตตัวเองตามที่เป็นจริง การสังเกตกระบวนการของชีวิตในแต่ละวัน แห่งการดำรงอยู่ คือ การสะท้อนของการเข้าสู่การเข้าใจความตายในปัจจุบันชีวิต และก่อนอื่นจะต้องเป็นอิสระจากความคิด แล้วเอาใจใส่ในการดำเนินไปของสรรพสิ่งอย่างมีสติรู้ตัว

^{๔๒} พระอารดินทร์ เขมธมโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษฎมูรติ”, หน้า ๘๐.

๓.๒.๕ มโนทัศน์ต่อความตาย

มโนทัศน์ต่อความตายของภุณณมูรติ ความตายในที่นี้คงไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิตตามที่ประจักษ์อยู่ทั่วไปของมนุษย์ในปัจจุบัน เพราะคงเป็นสิ่งที่ประจักษ์ด้วยตากันอยู่แล้ว แต่ความตายในทัศนะของ ภุณณมูรติมีความลึกซึ้งและแตกต่างจากบทนิยามทั่วไปที่มนุษย์ในปัจจุบันเข้าใจ โดยที่เขาเห็นว่าความตายสัมพันธ์กับการมีชีวิตอยู่ ความตายเปรียบเสมือนกุญแจสำคัญที่จะไขเข้าไปสู่การเข้าใจความหมายของชีวิตที่แท้ ความตายเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่อาจรู้ได้ด้วยบทสรุปแนวคิด ความเชื่อที่มนุษย์สั่งสมตามกันมา ความตายน่าจะเป็นอะไรที่พิเศษสุดเช่นเดียวกับชีวิต

ภุณณมูรติ พุคถึงการมีชีวิตและความตาย ในอีกรูปแบบหนึ่ง ในมุมมองของปรัชญา เป็นความหมายของการตายในขณะที่มีชีวิต ความตายที่เกิดจากการสิ้นสุดของเวลา หรือการตายไปจากสิ่งไม่รู้และความสับสนเนื่อง ความตายนั่นเกี่ยวพันกับเวลา ความเศร้าโศก และความรัก ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงขณะของชีวิต และท้ายที่สุด ความตายกับชีวิตนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน^{๔๓}

๓.๒.๖ คุณค่าของความตาย

ในหัวข้อนี้จะทำความเข้าใจว่าความดีที่แท้จริงคืออะไร อะไรเรียกว่าการกระทำที่ดี อะไรคือเกณฑ์การตัดสินความดี ผู้วิจัยมีทัศนะว่า ความดีของชีวิตและคุณค่าของชีวิตเป็นสิ่งเดียวกัน จึงใช้คำว่าความดีเป็นประเด็นหลักในการศึกษาคุณค่า อาจเปรียบได้กับความดีเป็นภาพสะท้อนของคุณค่า ความดีที่แท้จริง จากทัศนะปรัชญาชีวิตของภุณณมูรติ ความดีที่แท้จริงจะต้องไม่เป็นเงื่อนไขจากการถูกความคิดครอบงำหรือถูกกำหนดอยู่ในความคิดที่ตายตัวอยู่ในความแบ่งแยก ความสับสนและความขัดแย้ง เมื่อเป็นเช่นนี้ภาวะอันเป็นระเบียบอันสมบูรณ์จะเกิดขึ้น ดังนั้นระเบียบอันสมบูรณ์ของชีวิตก็ คือความดีอันแท้จริงนั่นเอง^{๔๔}

เกณฑ์ตัดสินความดี ทัศนะภุณณมูรติไม่ได้กล่าวถึงเกณฑ์การตัดสินโดยตรงว่า การกระทำใดๆจะดีหรือไม่นั้น ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดตายตัวไม่มีแบ่งทฤษฎีหรือจริยธรรมอันตายตัวแต่พออนุมานได้จากทัศนะเกี่ยวกับคุณค่ากับความดีของชีวิตได้ว่า การกระทำที่ดี คือการกระทำที่มาจากระเบียบอันสมบูรณ์ภายในบุคคล ในขณะที่ทำการใดๆไม่ว่าจะกระทำการภายในจิตใจ หรือกระทำการภายนอก ดังนั้นเกณฑ์ตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ ต้อง

^{๔๓} ภุณณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า (คำนำ).

^{๔๔} พระอารดินทร์ เขมธมโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของภุณณมูรติ”, หน้า ๖๕.

พิจารณาว่าการกระทำนั้นเกิดจากระเบียบภายในจิตใจ ซึ่งไม่ได้เกิดจากแรงบังคับหรือพยายามสร้างระเบียบ แต่เกิดจากการตระหนักรู้การกระทำอย่างรู้ตัวทั่วพร้อม การใส่ใจอย่างเป็นหนึ่งเดียวโดยไม่มีการแบ่งแยกใดๆภายในจิตใจ

การให้ความหมายต่อความตาย วิธีที่จะเข้าสู่ภาวะการตาย และท่าทีต่อการตาย ทั้ง ๓ ประเด็นที่ได้กล่าวมานี้ เป็นบทสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความตาย จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสิ้นสุด ชีวิตและความตายย่อมเป็นหนึ่งเดียวกัน จากประเด็นนี้จะเห็นความสัมพันธ์ภาพระหว่างชีวิตกับความตายว่า ชีวิตไม่สามารถแยกความตายออกไปได้ฉันใด ความตายก็เป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตทั้งหมดฉันนั้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อนุษย์ใช้ชีวิตใส่ใจอย่างเต็มเปี่ยม เป็นการรู้จักตัวเองอย่างแท้จริง (True self knowledge) คุณค่าของความตายย่อมสะท้อนให้เห็นในขณะมีชีวิตอยู่เท่านั้น ความตายของกฤษณมูตินั้นเป็นมิติอันล้ำลึกและสามารถสัมผัสได้ในขณะที่ยังดำรงอยู่เท่านั้น ไม่ใช่ความตายที่ความคิดสร้างขึ้นเป็นมโนคติ แต่เป็นความจริงที่สัมพันธ์กับสัจจะและการมีชีวิตในปัจจุบันขณะเท่านั้น ภาวะความตายของกฤษณมูติได้ให้ภาวะที่เป็นเอกภาพเดียว กับชีวิตที่เต็มเปี่ยม

๑) คุณค่าเชิงการรับรู้

(๑) คุณค่าของความตายสะท้อนให้เห็นถึงสัจจะ หรือความจริง สัจจะเป็นสิ่งไม่รู้ เช่นเดียวกับความตาย ซึ่งมูตินิยามว่าเป็นภาวะไร้ความสับสน เป็นภาวะแห่งความสดใหม่ และเป็นสิ่งไม่รู้ จากลักษณะความมีอยู่ของสองสิ่งนี้ ระหว่างสัจจะกับความตายทำให้เห็นว่าสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพเดียวกัน ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้เลย เมื่อกล่าวถึงสัจจะความตายก็ย่อมปรากฏอยู่ เมื่อประจักษ์และดำรงอยู่ด้วยความตายในปัจจุบันขณะ สัจจะย่อมปรากฏอยู่ที่นั่น เพราะมันเป็นภาวะซึ่งเป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน โดยเขาได้ให้ทัศนะว่า

ความมีอยู่ เป็นอยู่ของสัจจะนี้ อาจประสบได้ เมื่อเข้าใจความปรารถนา ซึ่งเป็นที่มาของความสับสนได้อย่างหมดจดสมบูรณ์เท่านั้น ความคิดก่อตัวขึ้นจากอดีต ความคิดจึงไม่อาจรู้ในสิ่งไม่รู้ ไม่อาจรู้ในสิ่งที่วัดไม่ได้ กระบวนการคิดต้องสิ้นสุดลงเมื่อนั้นสิ่งซึ่งรู้ไม่ได้จึงจะปรากฏ^{๔๕}

ดังนั้น ความตายจึงให้คุณค่าแก่ชีวิต โดยการทำให้มนุษย์รับรู้สัจจะ ว่าความตายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความจริงที่ยังดำรงอยู่ อาจกล่าวได้ว่าที่ใดก็ตามมีความจบสิ้นของ

^{๔๕} กฤษณมูติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๖๒.

ความคิดสืบเนื่องลงได้อย่างสมบูรณ์ สัจจะย่อมอยู่ที่นั่น เป็นความสดใหม่ทุกขณะของชีวิต ปัจจุบันบุคคล

(๒) คุณค่าของความตายที่สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ในความสัมพันธ์ภาพของชีวิตที่เต็มเปี่ยมกับปัจจุบัน ความตายสะท้อนให้ประจักษ์ความรัก ความรักมิใช่เกิดจากความทรงจำ ความพึงพอใจ หรือความปรารถนาอย่างแรงกล้าในความรู้สึก และไม่ใช่อารมณ์เหวี่ยงฟูฟ่อง แต่ความรักจะเกิดได้ต่อเมื่อเข้าใจความตายเท่านั้น ดังที่เขาได้กล่าวว่า “เราไม่อาจพบพานความรักได้หมดจดบริบูรณ์ ถ้าไม่มีการตายไปจากอดีต ตายไปจากความเจ็บปวด ชัดแย้ง และเศร้าโศก เมื่อนั้น ความรักจึงเกิดขึ้นได้”^{๔๖}

เนื่องจากความรักไม่ใช่ความทรงจำ ไม่มีการสะสมของประสบการณ์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายใต้อิทธิพลกำหนดของความคิด ความรักมิได้ปรารถนาความสืบเนื่อง ดังที่มูรติกล่าวว่า “จิตใจที่กำลังตายไปทุกขณะนั้นไม่สะสม ไม่เก็บเกี่ยวประสบการณ์ จิตนั้นยอมบริสุทธิ์ไร้เดียงสา จึงอยู่ในภาวะที่มีความรักตลอดกาล”^{๔๗}

เมื่อนั้นความสืบเนื่องในความคิดย่อมยุติลง ความตายในปัจจุบันขณะย่อมปรากฏอยู่ที่นั่น และความรักก็เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากการจบสิ้นลงของความปรารถนาที่จะสืบเนื่อง ผู้จบสิ้นความสืบเนื่องเท่านั้น จึงจะเข้าถึงสัจจะได้ และมีความรักอย่างบริสุทธิ์เต็มเปี่ยม กฎณมูรติได้สะท้อนให้เห็นสัมพันธ์ภาพระหว่างความตายกับความรัก และในความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้ จะพบได้ก็ต่อเมื่อ เราเข้าใจอย่างชัดเจนว่าอะไรคือการมีชีวิตอยู่ที่แท้จริงของเรา ซึ่งก็คือชีวิตที่ใส่ใจอย่างเต็มเปี่ยมกับสิ่งที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันชีวิต อิศราภาพที่แท้จริงอยู่ที่นั่นและดำเนินไปกับความรักดังนั้นคุณค่าของความตายสะท้อนให้รับรู้ในความรัก ที่ไร้พินนาการ ไม่หวังผลที่เป็นเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอก การจบสิ้นจากความสืบเนื่องทุกรูปแบบที่มีตัวตนเป็นศูนย์กลาง ความรักย่อมบังเกิดขึ้นที่นั่น เนื่องจากความรักเป็นความจริงที่สัมพันธ์กับความตายในปัจจุบันชีวิต

๒) คุณค่าเชิงกระทำ

(๑) คุณค่าของความตายเชิงกระทำ ก่อให้เกิดระเบียบอันสมบูรณ์ คือ ความดีที่เกิดจากการกระทำภายในของปัจเจกบุคคล มิได้เกิดมาจากการแรงกระทำภายนอก เพราะนั้นไม่ใช่ระเบียบที่แท้จริง แต่เป็นระเบียบที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะความแบ่งแยก ความ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

ขัดแย้งสับสนวุ่นวายภายในได้ยุติลง ระเบียบภายในนี้จะแสดงออกมาทางการกระทำภายนอก ด้วยระเบียบอันสมบูรณ์ ไม่สามารถปลุกฝังให้เกิดขึ้นมาได้โดยความคิด แต่เกิดขึ้นเมื่อมีความรู้ตัวทั่วพร้อม ตระหนักว่าสิ่งใดคือความไร้ระเบียบที่แท้จริง โดยปราศจากแรงพยายามใด ๆ ที่จะสร้างระเบียบจะนำมาซึ่งระเบียบอันสมบูรณ์ด้วยตัวของมันเอง คุณธรรมและความดีจะปรากฏอยู่ในระเบียบอันสมบูรณ์ ซึ่งแสดงออกมาทางการกระทำในปัจจุบันขณะ ดังนั้นมันจึงเป็นอิสระจากอดีต^{๔๔} ดังนั้นการกระทำเช่นนี้เป็นภาวะที่ปราศจากความรุนแรงทุกรูปแบบ ภายในจิตใจไม่มีแรงขับเคลื่อนของความปรารถนา เจตจำนงภายใน อยู่เหนืออิทธิพลจากความสับสนเนื่องทางความคิด ถือว่าเป็นคุณค่าของความตาย ระเบียบอันสมบูรณ์จึงเป็นการกระทำอันเต็มเปี่ยมทั้งภายในและภายนอก

(๒) คุณค่าของความตายเชิงกระทำส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ในที่นี้แตกต่างจากการเรียนรู้ชนิดอื่นอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นการเรียนรู้ในความหมายที่จิตใจไม่ได้แสวงหาสิ่งใดตอบแทน ไม่ค้นหาจุดหมาย เป็นการเรียนรู้ที่ไร้เจตจำนง ซึ่งหมายถึง การใส่ใจตระหนักอยู่กับสิ่งที่เป็นอยู่จริงของชีวิตทุกขณะ ดังที่มูรติได้กล่าวไว้ว่า “เรียนรู้ มิใช่ในความหมายของการสะสมที่เป็นความรู้ เราใช้คำว่าการเรียนรู้ ในความหมายที่ดวงจิตไม่แสวงหาสิ่งใด ไม่ค้นหาจุดหมายโดยมีเหตุจูงใจ จิตชนิดนี้เป็นจิตที่ว่างไว สามารถเห็นสิ่งที่เป็นอยู่จริงได้ในทันที”^{๔๕} ดังนั้นคุณค่าของความตายทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการเรียนรู้ที่เป็นการกระทำที่มีสัมพันธภาพเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง โดยปราศจากการแบ่งแยกภายใน ไม่ปรากฏผู้เรียนรู้ และสิ่งที่ถูกเรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ปราศจากทวิภาวะ ในการเรียนรู้นี้จะมีอิสรภาพอย่างเต็มเปี่ยม

สรุปแล้วคุณค่าของความตาย สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของการรับรู้ความจริงของชีวิต ความตาย และความรัก ว่าเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งสามสิ่งเป็นสัจจะภาวะที่ปรากฏอยู่ทุกขณะของชีวิตมนุษย์ ผู้เป็นอิสระจากอิทธิพลกำหนดเท่านั้น ที่จะรับรู้ถึงคุณค่าที่ความตายได้มอบให้ คุณค่าของความตายส่งผลให้เกิดการกระทำ เป็นการเรียนรู้ทุกขณะของชีวิต โดยปราศจากการสั่งสมประสบการณ์ที่มีเชื้อของตัวตนแฝงอยู่ เพราะความรู้ที่บริสุทธิ์จะไม่มีคำสั่งสม คุณค่าของความตายยังสะท้อนให้เห็นเชิงกระทำภายใน อันเป็นระเบียบสมบูรณ์ส่งผลให้ความเป็นหนึ่งเดียวกับการกระทำภายนอก เป็นการกระทำอย่างแท้จริง

^{๔๔} Krishnamurti, J., *The Awakening of Intelligence*, p. 129.

^{๔๕} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๑๓๐.